

השכרה שנייה בלי רשות

א. מחנה אפרים הלכות שאלה ופקדון סימן ו

והטור בא"ה סי' כ"ח הביא משם בעל העיטור ור"ש דהמקדש בטבעת שאולה דאיכא מ"ד דהויא מקודשת בהיא הנאה שיכולה איה לאישתמושי בה כל ימי שאלתה, והרא"ש כתב דאם נתנו לו רשות להשאילה לאחר והודיעתו לאשה הרי זו מקודשת יע"ש... לע"ד נראה דבהא פליגי דמאן דאמר מקודשת אפילו לא נתנו לו רשות להשאיל, סבירא ליה כמו שכתבנו לעיל דאם עבר השואל והשאיל לאחר מה שעשה עשוי ואין מוציאין מידו של שני. והרא"ש ס"ל דכל שלא נתנו לו רשות להשאיל לא זכתה בו האשה כדי שתקדש בו שהרי יכול לחזור ולהוציא מידה מטעם דאין רצוני.

ב. מחנה אפרים הלכות שאלה ופקדון סימן ו

מה שאמרו "אין השואל רשאי להשאיל" צריך לברר: אם עבר השואל והשאילה לאחר, אם יכול לחזור ולהוציא מידו של שני מטעם ד"אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. "דלפי מ"ש הרי"ף ז"ל בפרק המפקיד דמה שאמרו "אין השואל רשאי להשאיל" הוא דוקא לכתחלה, אבל אם עבר ועשה לא מיקרי גזלן, דלא קי"ל כר"מ דאמר כל המעביר ע"ד בע"ה נקרא גזלן יע"ש, היה נראה לומר ג"כ דאין השואל הראשון או הבעלים יכולים להוציא מידו של השואל השני, דשואל הראשון זכה בה לאישתמושי בה כל ימי שאלתה וזה הזכות שיש לו בה נתנו לשני.

ג. רא"ש מסכת קידושין פרק א סימן כ

ובספר הדינים שיסד רבינו משה הכהן ז"ל כתוב בתשובה אחת המקדש בטבעת שאולה מקודשת וכן נמצא בתשובה לר' שמשון ז"ל שהיא מקודשת. ואני אומר אם השאילו לו הטבעת לזמן ידוע ונתנו לו רשות להשאילה לאחר לקדש בה את האשה והודיעו שהיא שאולה בידו עד זמן פלוני ומסרו לה שהיא מקודשת בהנאת שימוש וקישוט שתוכל להתקשט בו עד זמן פלוני, שמין אם יש בהנאת אותו קישוט שוה פרוטה מקודשת אף על פי שאין גוף הטבעת שלה, דכל הנאת שוה פרוטה אשה מקודשת בה...

ד. תרומת הדשן סימן רי

שאלה: ראובן שכר חגורה משמעון עבור ב' דינרין שיחגור אותו ויתקשט בה בימי החתונה במחולות, וכאשר הלך במחולות החגורה היתה על מתניו בקשה ממנו בתולה אחת שישאילנה שתלך גם היא בה במחולות ב' או ג' פעמים, והשיב לה אם תרצה להתקדש לי בה אמסרנה לך ותלך במחולות, והשיבה הן ומסרה לה בפני עדים לשם כך, יש כאן חשש קדושין או לאו?... והא דכתב אשירי "ונתנו לו רשות להשאילה לאחר כו", "היה נראה לומר דאין דעת האשירי שאם לא נתנו לו רשות להשאילו שאינה מקודשת אפילו בדיעבד, דהא איהו גופיה פסק פ' המפקיד בשם רב אלפס "אף על גב דאמרין בגיטין אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר, היינו לכתחילה, אבל אם עשה לא מיקרי גזלן בהכי הואיל ומסרה לבן דעת. "וכיון דלא מיקרי גזלן בהכי הואיל ומסרה לבן דעת. "וכיון דלא מיקרי גזלן בהכי הואיל ומסרה לבן דעת, א"כ הרי קידשה באותה הנאת קישוט שיש לה בה שלכך שכרה. ואשירי דנקט זה הלשון שנתנו לו רשות רוצה לומר דבענין זה שרי אפילו לכתחילה לקדש בה, וקאי אתחלת דבריו התם דכתב שראה באשכנז שהיו רגילין לקדש בטבעת שאולה, דקדק למצוא רגלים לדבר אמאי הוי נהוג הכי לכתחילה.

ה. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן תרעט

ראובן השכיר ביתו ללוי [לעשר] שנים ונתן לו לוי כל השכירות של י' שנים, והיה באותו בית ב' שנים, וקנה לו לוי בית אחר ונכנס בו והשכיר אותו בית לשמעון, וראובן טוען לשמעון "מה אתה עושה בבית" ושמעון משיב "מלוי שכרתיו ששכרו ממך" וראובן משיב "אין רצוני שתהיה בבית".... אבד לוי השוכר מעותיו, לפי ששינה ועבר על דעתו של בע"ה, וכי היכא דמשכיר בית לחבירו ונפל אין חייב להעמיד לו בית אחר וגם אינו חייב [להחזיר] שכרו, כן נמי היכא דיוצא מאליו מן הבית כי הכא אין המשכיר חייב להחזיר לו שכר שנתן לו עכ"ל רבינו אב"ן.

ו. שו"ע חושן משפט שמא:ג

הניח להם אביהם פרה שאולה, משתמשים בה כל ימי שאלתה.

ז. נתיבות המשפט ביאורים סימן שמא:ג

[כל] ימי שאלתה. לכאורה קשה דהא להרמב"ם [פ"א משכירות ה"ד] לעיל בסימן רצ"א סעיף כ"ו דס"ל דגרועי גרעיה [ברמת שמירתה] הוי פשיעה, אלמא דס"ל דשואל אסור להשכיר, ומבואר בסימן שס"ג סעיף י' בהג"ה דכל היכא דאסור להשכיר שייך השכירות לבעלים, וכיון דאין לו רשות בחייו להשכיר לאחרים ממילא אין לו כח להורישו לבניו.

ה. ד"ר מיכאל ויגודה, רב נחום רקובר (עורך), חוק לישראל: שכירות ושאלה סעיף כב, פרק ו:א דעת הראב"ן היא, ששכירות המשנה אין לה כל תוקף... גישה זו גורסת כנראה, שזכותו הקניינית של השוכר היא זכות מוגבלת, ויש נסיבות שבהן אין לשוכר הכוח המשפטי לעשות עסקה בשכירות. נראה ש"נתיבות המשפט" סובר גם הוא שאין כל תוקף לעסקה בשכירות שלא כדין, אלא שלדידו מסתבר שהנימוק לכך הוא, שהשכירות אינה מקנה לשוכר זכות קניינית כלל, אלא רק זכות אישית.

ט. רמ"א חושן משפט שסג:י

השוכר בית מחבירו וחזר והשכירו לאחרים ביותר ממה ששכרו, אם היה לו רשות להשכירו לאחרים בענין שנתבאר לעיל סי' שט"ז, המותר הוא שלו. ואם לא היה לו רשות להשכירו, המותר לבעלים (נ"י פ' הנ"ל).

י. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף ט עמוד א

עוד אני אומר: היכא שהמשכיר שכרה מבעלה בזול, והוא שכרה לאחר ביוקר, נחזי אנן –

- אם לא היה רשאי לשוכרה לאחר, כגון שהיו מרובין בני ביתו של זה האחר, שורת הדין נותנת שיתן מותר השכירות שהרויח לבעל הבית, דאיך יעשה זה סחורה בביתו של חבירו כדאמרינן פרק המפקיד (דף לה:): דקיימא לן כרבי יוסי דאמר גבי השוכר פרתו של חבירו והשאלה לאחר ומתה תחזור לבעלים הראשונים כלומר שהבעלים הראשונים מקבלים דמיה ולא השוכר דכיצד השוכר יעשה סחורה בפרתו של חבירו וה"ה הכא
- ומיהו אם היה רשאי לשוכרה, כגון שהתנה עמו הוא או שלא היו בני ביתו של זה האחר אשר שכרה לו מרובים ממנו, נראה שהריוח למשכיר זה שהרי בשעה ששכרה לו הבעה"ב בסך זה ולא התנה עמו כלום [יכול להשכיר].

יא. ד"ר מיכאל ויגודה, רב נחום רקובר (עורך), חוק לישראל: שכירות ושאלה סעיף כב, פרק ו:א

אפשר יהיה להציע שני הסברים הפוכים לפסק הרמ"א: אחד מניח שלעניין תוקף העסקה דעת הרמ"א כדעת הראב"ן; והשני מניח שבענין זה דעת הרמ"א כדעת הרי"ף:

1. בעיקרון, הרמ"א סובר, כמו הראב"ן, ובניגוד לרי"ף, שאין תוקף לשכירות משנה אסורה, כגון שכירות משנה של מיטלטלין או שכירות משנה של מקרקעין, כשהשימוש במושכר הוא במשותף עם המשכיר. בכגון אלה, אם השוכר עובר על האיסור, ומשכיר את המושכר בשכירות משנה, הוא פועל שלא בסמכות, והרי זה דומה למי שמשכיר נכס שאינו שלו. אשר על כן, דמי השכירות המתקבלים בגין עסקה אסורה זו מגיעים במלואם למשכיר הראשי. אולם הדין שונה בשכירות משנה של דירת מגורים למי שבני ביתו מרובים. כאן לא חרג השוכר מסמכותו אלא ביחס לתוספת הדיירים, ורק חלק זה של שכירות המשנה בטל. מובן אפוא, מדוע תוספת התשלום בגין התוספת האסורה של דיירים - "המותר" - מגיעה למשכיר הראשי. על פי גישה זו, המייחד שכירות משנה למי שבני ביתו מרובים הוא, שהעסקה תקפה בחלקה. נראה לומר, שכך הביין "נתיבות המשפט" את פסקו של הרמ"א.

2. בעיקרון, הרמ"א סובר, כמו הרי"ף, שיש תוקף לשכירות משנה אסורה, ובעיקרון אין לשלול מהשוכר כל רווח שיפיק מעסקה אסורה זו, שהרי סוף סוף בשלו הוא מרויח. אולם הדין שונה בשכירות משנה של דירת מגורים למי שבני ביתו מרובים. השוכר לא רכש זכות שימוש אלא למשפחה שיש בה מספר מסוים של נפשות. אם הוא משכיר את הדירה למשפחה שמספר הנפשות בה רב יותר (הגורמת לדירה בלאי גדול יותר), הרי הוא משכיר יותר מאשר יש לו. לפי זה, דברי הרמ"א ברורים: דמי השכירות, שהם כנגד זכויות השימוש שיש לו במושכר, מגיעים לשוכר; ואילו המותר, שהם התמורה כנגד זכויות שימוש שאינן של השוכר, מן הדין שיועברו למשכיר, כדין "עושה סחורה בפרתו של חברו". על פי גישה זו, בשונה מן הגישה הקודמת, המייחד שכירות משנה למי שבני ביתו מרובים הוא, שהעסקה אינה תקפה בחלקה. נדמה שלגישה זו נוטה "מחנה אפרים" בהסברו לדעתם של הרשב"א ו"נימוקי יוסף".

מתנות

יב. בבא מציעא ע"ב

אלא הא רבי מאיר דמגבת פורים, דתניא:

- מגבת פורים לפורים, מגבת העיר לאותה העיר, ואין מדקדקין בדבר אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלים אותן והמותר יפול לכיס של צדקה. רבי אליעזר אומר מגבת פורים לפורים.
- ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר. ורבן שמעון בן גמליאל מיקל.

דלמא התם נמי דאדעתא דפורים הוא דיהיב ליה, אדעתא דמידי אחרנא לא יהיב ליה!

אלא הא רבי מאיר, דתניא:

- רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק לא יקח בו טלית טלית לא יקח בו חלוק, מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית.

ודלמא שאני התם דאתו למחשדיה, דאמרי אינשי "אמר פלניא 'זבנינא ליה לבושא לפלוני עניא' ולא זבן ליה" אי נמי "זבנינא ליה גלימא' ולא זבן ליה"? אם כן ליתני "מפני החשד", מאי "מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית"? שמע מינה משום דשני הוא, וכל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גולן.

יג. מרדכי מסכת בבא בתרא פרק השותפין רמז תצו

ורבינו שמחה חייבו [להשתמש בצדקה לשלם חובותיו] שצדקה אינו אלא כמתנה בעלמא, כיון דנכסוהי דאיניש אינון ערבין ביה חייב, אם לא שיתנה הנותן בפירושו "על מנת שלא יהא לפלוני בעל חובך כלום"...

יד. שו"ת חוות יאיר סימן רלב

וכן "הנותן דינר לעני ליקח לו טלית וכו'" לא ר"ל דאמר הנותן כן, דאז נראה לענ"ד דהוי קפידה, רק שהעני מבקש סיוע לטלית ואח"כ נמלך לקנות ממנו חלוק. וכן השוכר את החמור להוליכו בהר, אין דרך המשכיר לומר מקום שיוליכנה רק השוכר. וכן המקבל שדה מחבירו לזורעה שעורים וכו' המקבל אומר לבעל השדה למה יחפוץ את השדה, שבה"ב אין לו חלק בה רק כך וכך כורים לשנה...

טו. בבא קמא קי ע"ב

[מתני': הגוזל את הגר ונשבע לו ומת, הרי זה משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח... נתן הכסף לאנשי משמר ומת, אין היורשין יכולין להוציא מידם שנאמר "ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה."]

אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה, דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר ליורשין מ"ט אדעתא דהכי לא יהב ליה.

טז. תוספות מסכת בבא קמא דף קי עמוד ב "דאדעתא"

א"ת אדם שקנה מחבירו שום דבר ונתקלקל יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה! וי"ל דהתם לאו בלוקח לחודיה תליא מילתא, אלא כמו כן בדעת מוכר, ומוכר אקנה ליה אדעתא דהכי.

יז. תוספות מסכת כתובות דף מז עמוד ב "שלא"

ואם תאמר אם כן כל אדם הלוקח פרה מחבירו ונטרפה או מתה אנן סהדי שלא על מנת כן לקחה וי"ל דהתם אנן סהדי שבאותו ספק היה רוצה ליכנס ואפי' אם אומר לו אם תטרף יש לך לקבל הפסד היה לוקחה.

יח. משנה כתובות ה:א (נד:)

אע"פ שאמרו בתולה גובה ר' ואלמנה ק', אם רצה להוסיף אפילו ק' מנה יוסיף. נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את הכל. ר' אלעזר בן עזריה אומר מן הנשואין גובה את הכל, מן האירוסין בתולה גובה ר' ואלמנה ק', שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה.

יט. נזיר כד ע"א

מתני': האשה שנדרה בניזיר והפרישה את בהמתה ואח"כ היפר לה בעלה, אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר, ואם שלה היתה הבהמה החטאת תמות ועולה תקרב עולה שלמים תקרב שלמים ונאכלין ליום אחד ואינון טעונין לחם.

גמ' מאן תנא דבעל לא משתעבד לה? אמר רב חסדא רבנן היא, דאי ס"ד רבי יהודה היא אמאי תצא ותרעה בעדר? הא משתעבד לה! דתניא "ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו, וכן כל קרבנותיה שהיא חייבת, שכך כתב לה 'כל אחריות דאית ליך עלי מן קדמת דנא.'" רבא אמר אפי' תימא ר' יהודה, כי משעבד לה במילתא דצריכא לה, במילתא דלא צריכא לה לא.

כ. מרדכי מסכת כתובות פרק אף על פי, רמז קעו

ובספר ראבי"ה סי' תקצ"ב כתב: מעשה באחד שנדר מעות להשיא יתומה א' להרויח בהם, ונפטרה היתומה, ותבעוהו יורשיה ופטרוה"ר חיים כהן ז"ל והביא ראיה מפ' אף על פי שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ומסקינן בגמ' הלכה כרבי אלעזר בן עזריה וקי"ל כוותיה, כ"ש הכא דלכולי עלמא לא יתן, שלא כתב ושלא נדר לה אלא ע"מ להשיאה. ולראבי"ה נראה ... זכו היורשין מכח המת. ולהביא דפרק אף על פי לא דמי שלא כל האומדנות שוין:

כא. ר' ידידיה שמואל טריקה, בן ידיד הלכות מתנות עניים פרק ט:יח

ובשלטי הגבורים שם כתב בשם רבינו יצחק מווינא דהלכה כרבינו חיים, דאין ליורשים כלום דאומדן דעתא גדול הוא שזה לא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה, לא לדבר הרשות. אלו דבריו בקיצור. וכוונתו ודאי שלא נדר זה אלא כדי להשיאה ולהשיא יתום ויתומה מצוה היא לא שיאכלו הם המעות לכל צרכיהם. ומינה שאם נדר לתת מתנה לעני ולא הספיק ליתנה לו עד שהעשיר העני, דעכשיו ליכא מצוה, שאינו חייב ליתן לו כלום, דהא לא נתכוין זה אלא לצורך מצוה לעשות צדקה כראוי לעני זה, לא להעדיף טובו ועושרו לעשות צרכיו...

כב. רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ח:יא

נתן הגזלן את הכסף לאנשי משמר ומת קודם כפרה, אין יורשי הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים...

כג. הגהות מיימוניות הלכות גזלה ואבדה פרק ח:ג

ובגמ' אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר ניהדריה ליורשים משום דאדעתא דהכי לא יהב. "מכאן נראה דאדם שנתנו לו אחרים סיוע ע"מ להשיא את בתו ונמנע ולא השיאה שחייב להחזיר המעות לנותנו שלא נתנו אלא על דעת להשיאה, מצאתי בנימוקי הר"י קורבי"ל

כד. תרומת הדשן סימן שנ

אמנם נראה דבנ"ד ליכא אומדנא דמוכח כלל, כי התם דאיכא אומדנא גדולה שלא כיון לעשות זה במעות הללו אלא חפצי שמים ולא לתנם במתנה לאינשי מעלמא, משא"כ בנ"ד דאמרינן ב"ב קלט. וב"ב קמ"ב: "דעתו של אדם קרובה אצל בנו" וה"ה מסתמא אצל בת בנו, ונוכל לומר דגמיר ודאי להקנות לה הכ' ליטרא מנכסיו בלי תנאי. ומה שצוה שתקנה בהן חגורה יפה כדי להראות לה חבה יתירה, שהוא זוכרה על קישוטיה בשעת פטירתו.

כה. שו"ע חושן משפט רפג:ג

לאה נשבית ואמה קבצה מעות לפדיונה, ואחר כך שמעה שהמירה ונטמעה בין העובדי כוכבים, אם א"א להחזיר לכל אחד מה שנתן, יהיה הקרן קיים לפדיון שבויים. ואם יתכן לפדות באחרית הימים אותה שבוייה, תפדה בהם (ועיין ביו"ד סימן רנ"ג סעיף ו').

כו. עי' חכמת שלמה לחו"מ רנג, יש"ש ב"ק ט:סו, שו"ת מהריב"ל ב:סז

כז. חידושי הריטב"א מסכת כתובות דף נד עמוד א

ושמעתי מרבתי שאין להם לתת לה עד שתנשא ותצטרך לכך ואם מתה בינתיים אין ליורשיה כלום, אבל האומר תנו מאתים זוו לפלונית לנדונייתה חייבים לתת לה מאתים מעכשיו ויוקרא וזולא דידה הוי, ולא עוד אלא אפילו מתה קודם שתנשא זכו בהם יורשיה, דכה"ג לאו קפידא הוי אלא כמראה מקום, וכההיא דפרק השוכר (ב"מ ע"ח ב') בנותן דינר לעני ליקח בו חלוק שרשאי ליקח בו טלית, וכן דעת הרשב"א נ"ר.

כח. שו"ת הרשב"א חלק ב סימן שטו

תשובה: מסברא שאפילו אמר "תנו מנה לפלוני לנשואיה", נותנין לה מיד שהרי לא קבע זמן לנתינתן... והרי זה כאומר "תנו מנה לפלוני למזונות", שאין אומרינן יתנו לו הירשין מזונות בכל יום ויום מזונות לבקר מזונות לערב, אלא נותנין לו למזונות והוא מתפרנס על ידי עצמו.

ואפילו עמדה היא והוציאה אותו לדברים אחרים שלא לנשואין, מה שעשתה קיים, אלא שעברה על דעת המצוה וכמעביר על דעתו של בעל הבית. וכאותה ששנינו "מגבת פורים לפורים ואין מדקדקין בדבר, ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר, ורבל גמליאל מקל", וקיימא לן כרבן גמליאל וליתא לדברי רבי מאיר...

כט. שו"ע חושן משפט רנג:טז

אם אמר: "ק"ק זוו לפלונית בנדונייתא", אין להם לתת עד שתנשא ותצטרך לכך. ואם מתה בנתיים, אין ליורשיה כלום. אבל האומר: "תנו ק"ק זה לנדונייתא", חייבים לתת לה מעכשיו, ויוקרא וזולא דידה הוי, ואם מתה קודם שתנשא זכו בהם יורשיה. הגה:.... ויש חולקין באלו הדינין וסבירא להו דאם אמר ליתן להשיאה ומתה לא זכו בהם יורשיה (מרדכי פ' אף על פי), וכנ"ל עיקר (ועיין ביו"ד סי' רנ"ג סעיף ו').

ל. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קמז

וכשאני לעצמי אומר לפע"ד אין כאן מחלוקת כלל, ולא קשיא מש"ס דב"ק ק"י הנ"ל, ועניינים שונים הם: דודאי סברת רשב"א נכונה ואמתית, מיד שנתן פרוטה לעני למזונות הרי קיים מצותו, אפ"ל העני משנה מדעת הבעה"ב, איהו דידי' עביד וכמצותו וה"ל ככסף מכפר מחצה. והה"נ אחר שכבר שנתנו להנדן לבת כבר נתקיים, ואם היא משנה מדעת הבעה"ב אין לנו בזה כלום הוא, הנותן כבר קיים מצותו. וממילא אם מתה יורשי' יורשי' אותה. וכ"ע מוד"ל לרשב"א וריטב"א בזה. אך הגה' מי' מיירי שלא ניתן להבת הענייה אלא אביה קבץ בעבורה וניתן לו ליתנו לה בשעת נישואיה, וכיון שמתה או שלא רצה להשיאה יחזור להנותני'. ועיין ח"מ סימן קכ"ה סעיף ח'. אבל אי ה' כבר ביד הבת שנתקיים מצותו ה"ל כאלו כיפר מחצה בוודאי מודה הר"י מקורבל להרשב"א וריטב"א הנ"ל.

וההיא דמרדכי פ' אעפ"י פלוגתת ר"ח כהן וראב"י הוא בנודר ליתן ועדיין לא הוציא מתחת ידו וכבר מתה ע"כ ס"ל לר"ח כהן מש"ס פשוט שלא כ' לו אלא ע"מ לכנסה, אך ראב"י ס"ל דמתנה לעני אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, וה"ל כאלו כבר הגיע לידה...

לא. שו"ע חושן משפט קכה:ח

ראובן שאמר לשמעון, "הולך מנה ללוי שאני נותן לו מתנה", והלך שמעון ליתנו ללוי, ומצאו שמת [הנותן], אם בריא היה הנותן, ומת בחיי מקבל, יתן ליורשי מקבל, דמצוה לקיים דברי המת. ואם מת מקבל בחיי נותן, אף על פי שאחר כך מת הנותן, יחזיר ליורשי משלח.

לב. שו"ת חבל נחלתו יט:מב

שאלה: מכון המוציא כתבים רצה לרכוש כתבי יד. אחד העובדים השיג נדבן שתרם סכום כסף גדול לרכישת כתבי היד. הגזבר של המכון היה צריך את הכסף לצורך דחוף ונטל את התרומה לצרכי המכון האחרים. האם הדבר מותר?... נראה לי שאף כאן כיון שנתנו לצורך מסויים פרטי אין הגזבר יכול אפילו ללוות מהם לצורך דבר אחר.

לג. שו"ת חוות יאיר סימן רלב

ובחדושי א"ח שלי כתבתי דעת הטור הוא דטעמא דר"מ דמגבת פורים הוא משום דס"ל דודאי איכא קפידה לנותן שרוצה שהעני יאכל וישתה ויקיים מצות סעודת פורים בממון שנתן לו דניחא לאיניש דמתעביד מצוה בממונו ואין רצונו שיקח רצועה לסנדלו... רק שרשב"ג מיקל דס"ל דליכא קפידא בהא לנותן דמ"מ אית לי שכר מצוה...

לד. תוספתא פאה ד:טז

מעשר שני אין גובין ממנו מלוה וחוב...

לה. מרדכי מסכת בבא בתרא פרק השותפין רמז תצו

מעשה באחד שהיו נושין בו מנה ונצטרך לבריות ושט אחרי פרנסתו עד שהביא מאתים זוז ותבעו הנושה, והלוה משיב לו "לא רחמו עלי אלא כדי לפרנס בני ביתי ולא לפרוע חובי." ושאלו לר' אבי העזרי ופטריו, דתניא בתוס' דפאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב...

לו. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן תשנג

מעשה באחד שהיו נושין בו מנה ונצטרך לבריות ושט אחר פרנסתו עד שהביא מאתים ותבעו [הנושה] והשיבו הלוה לא רחמו עלי כי אם לפרנס בני ביתי ולא לפרוע חובי ופטריו ראבי"ה...

וההוא דתוספתא דפאה דמעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב, פי' רבי' שמחה דמיירי בבע"הב קודם שבא ליד עני משום דכתיבא ביה נתינה, ואפי' אם דעתו של עני לפרוע לא יצא בע"הב ידי נתינה אא"כ תבא ליד העני תחלה...

לז. שו"ע יורה דעה רנג:יב

מי שצריך לבריות ושט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה, אין בעלי חובות יכולים להפרע ממה שגבה בצדקה. הגה: אם לא שכתוב בקבוצו שחייב לאחרים, דאז נתנו לו אדעתא דהכי שישלם (כך משמע מהגהות מרדכי דב"ב).

לח. תשובות והנהגות כרך ב סימן תעה

שאלה: משולח כאן לאסוף כסף ורוצה לקחת מההכנסות לעצמו אחוז גבוה מאד ושאל אותי אם זהו גזל הנה מה שנהגו שהמשולח לוקח לעצמו חלק, זה ודאי מותר כיון שזוהו טובת העניים שאם לא יקבל שכר טירחה כפועל לא נמצא משולח, ועיין בערכין (ו ב) בהא דרבי ינאי יזיף ופרע משום דניחא להו לעניים, וגם כאן ניחא להו בכך, וכבר נהגו כן שמקבל בשכרו אחוזים וזה ממריצו לפעול. והיום אם נותן רוב הכסף שאוסף למוסד כשהוא גופא נצרך נחשב הוגן.

מיהו הנותנים לא מתכוונים שיהא רובו למשולח, ובפרט כשגובה נתינות גדולות ודאי כוונתם שעכ"פ חלק הגדול ילך למוסד, והמשולח כאן שרוצה יותר מהרוב לעצמו מרמה הוא את הציבור והוי גזילה, ורק בנתינות קטנות יש לומר דלא איכפת להו אף שרוב הכסף לו, אבל בנתינות חשבות צע"ג הלא הוא עובר על דעת בעה"ב והוי גזלן כמבואר בב"מ (עח ב) והיאך נכשלין באיסור גזל.

וזכורני שמרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) רצה להמליץ על מוסד הצלה פלוני, אבל לאחר ששמע את סכום האחוזים שהשליח יקבל אמר "אני ממליץ רק על המוסד ולא על הצדקה למשולח" וסירב לחתום, אבל הפצירו בו שהסכום שמקבל השליח נחשב היום למעט מאד, ובלעדו לא יתקיים המוסד, שלא ימצאו שד"ר אחר, ומרן זצ"ל הסכים לשליחות, רק עדיין פקפק מאד על המלצתו אם הוא יתן ידו לכך.

ולפי זה על המשולח עצמו ליוזהר בסכומים גבוהים עכ"פ שלא יעבור על דעתם ויהא הכסף גזל בידו, וביד הקדוש ברוך הוא לעזור לו ולסייעו באופנים אחרים שיהיה פרנסתו בהיתר ולא באיסור, וע"כ ראוי לו לקצוץ בפחות, שבאופן זה חשיב גם לדידיה שליחות מצוה שגם הוא מוותר, ושלוחי מצוה אינם ניזוקים.

ודע דיש שמותר לר"מ או למזכה הציבור ליקח יותר, כדי שיהא לו כפי צרכו לעצמו ולחתן בניו ובנותיו... ונראה הטעם שאם רואים את הפרנס חי בדוחק ימנעו מלהיות פרנס, וע"כ טובת הציבור הוא שיחיה עם ב"ב ולדאוג לצרכיו ועלינו לנהוג כן, והיינו אם אינו דורש סכומים מוגזמים אלא ההכרח לו ולב"ב, אבל באופן זה אף שצריך הרבה, כיון דצרכיו הם חובת הציבור וצדקה ככל צדקה, ולרמב"ם אפילו רוצה לוותר ולחיות בפחות מוסיפין לו בע"כ.

לט. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קיב

בענין מעשר כספים מגדוניה שניתן כדי שיהיה פנוי ללמוד, ובמי שאין ידו משגת אבל מרויח איך דינו כ"ו תמוז תשכ"ו. מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק המפורסם כש"ת מהר"ר שלום יחזקאל שרגא האלבערשטאם שליט"א האדמו"ר מציעשינאו.

הנה בדבר ראובן שנתן נדוניה עשרת אלפים דולר לחתנו שמעון כדי שיוכל ללמוד אחר החתונה איזו שנים והניחם בבנק שיש מזה ריוח קרוב לת"ק דאלאר לשנה, ועוד הבטיח לסייע להוצאתו כדי שיהיה פנוי מטירדת פרנסה ויוכל ללמוד במנוחה, וכעת רוצה שמעון החתן ליתן מעשר מזה לצדקה לקרוביו, וחותנו מוחה מכמה טענות, א' שכבר נתן מעשר על הנדוניה, ב'... וטענה ג' אף שלא הזכיר כתר"ה בפירוש מובן מתוך הדברים שכיון שהבטיח לסייע בהוצאה כדי שיהיה פנוי ללמוד תורה וכשיחלק המעשר לצדקה הרי יחסר לו להוצאתו ויצטרך להוסיף. והנה להלכה צדק כתר"ה שאין על שמעון החתן ליתן מעשר מהנדוניה...

אבל זה שאם יתן המעשר לעניים יצטרך חותנו ליתן לו יותר היא ודאי טענה גדולה, ואין יכול החתן לומר שלא יקח ממנו יותר, דהרי יצטרך לבטל מלמודו כשיחסר לו, וכל נתינתו דחותנו היה שלא יטרד ויבטל מלמודו בשביל פרנסה...